

Пономаренко Т.,

професор кафедри дошкільної освіти
Київського університету імені Бориса Грінченка,
доктор педагогічних наук, професор
t.ponomarenko@kubg.edu.ua

ORCID iD 0000-0002-6801-0403

Кузіна О.,

аспірантка кафедри дошкільної освіти
Київського університету імені Бориса Грінченка
o.kuzina@kubg.edu.ua

ORCID iD 0000-0003-2139-9412

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ДО ВИКОРИСТАННЯ МЕДІАПРОСТОРУ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

У статті визначено актуальність підготовки майбутніх педагогів до використання медіапростору в освітньому процесі закладу дошкільної освіти. Уточнено сутність поняття «медіапростір». Визначено зміст основного поняття дослідження «готовність педагогів до використання медіапростору в освітньому процесі закладу дошкільної освіти». На засадах аналізу навчальних планів і робочих програм навчальних дисциплін низки вітчизняних університетів вивчено стан формування досліджуваної готовності в умовах університетського педагогічного навчання. На основі аналізу освітньої діяльності педагогів вивчено особливості їхньої готовності до використання медіапростору в освітньому процесі закладів дошкільної освіти. Окреслено необхідність подальшого вдосконалення освітнього процесу з формування досліджуваної готовності.

Ключові слова: *готовність, заклад дошкільної освіти, майбутні педагоги, медіапростір, освітній процес, професійна підготовка.*

© Пономаренко Т., Кузіна О., 2021

© Київський університет імені Бориса Грінченка, 2021

Вступ. Інформатизація життя всіх сфер сучасного суспільства, інтенсивний розвиток інформаційних технологій, посилення ролі медійних засобів в організації освітнього процесу, зокрема в дошкільній освіті, потребує постійного вдосконалення змісту й методики професійної підготовки майбутніх вихователів. У практиці дошкільної освіти гостро відчутна проблема дефіциту педагогів, здатних здійснювати ефективну педагогічну діяльність на засадах використання медіапростору. Водночас аналіз спеціальної літератури, широкої педагогічної практики підтверджує недостатню розробленість досліджуваної проблеми в теорії дошкільної освіти та не досить її ефективну реалізацію в практиці освітньої діяльності.

Мета статті полягає у висвітленні особливостей підготовки майбутніх педагогів в умовах закладу вищої педагогічної освіти до використання медіапростору в освітньому процесі закладу дошкільної освіти.

Виклад основного матеріалу. Професійна підготовка фахівців дошкільної освіти є досить складним і тривалим процесом, який здійснюється впродовж усього періоду їх навчання в умовах університетського педагогічного навчання. Аналіз теоретичних засад дослідження засвідчує глибокий науковий інтерес до проблеми підготовки фахівців у галузі дошкільної освіти (Л. Артемова, Г. Беленька, О. Богініч, А. Богуш, Н. Гавриш, Г. Грама, О. Кононко, К. Крутій, Н. Лисенко, М. Машовець, Т. Поніманська, Т. Пономаренко, Т. Танько, Т. Таранова). Підготовку фахівців у галузі дошкільної освіти за освітніми рівнями відповідно до стандартів вищої освіти в Україні відображено в працях Л. Артемової, А. Богуш, В. Бондаря, Г. Беленької, О. Богініч. Увага науковців приділялася й дослідженню проблем медіаграмотності в епоху інформатизації (Masterman L., 1997); критичної медіаграмотності, демократії та реконструкції освіти (Kellner D., Share J., 2007); психокультурної підготовки старшокласни-

ків до адекватного сприйняття викликів медіапростору (Palamar S., Vaskivska H., Nazarenko L., Nezhyva L., Korniienko I., Terekhov S., 2020) тощо.

Результатом підготовки майбутніх педагогів до використання медіапростору в освітньому процесі закладу дошкільної освіти є їхня готовність до означеної педагогічної діяльності. Для визначення сутності основоположного поняття дослідження «готовність педагогів до використання медіапростору в освітньому процесі закладу дошкільної освіти» потребує вивчення зміст поняття «медіапростір».

Більш детально зупинимось на короткій характеристиці підходів до визначення дефініції «медіапростір», яку науковці часто синонімізують із поняттям «медіасередовище». Так, один із перших дослідників медіапростору Р. Штултс стверджує, що сутність означеного поняття — це електронні умови, у яких групи людей можуть працювати разом, навіть якщо вони не перебувають в одному й тому ж місці в той же час. У медіапросторі люди можуть створювати в реальному часі візуальні та звукові середовища, які охоплюють фізично розподілені площі (Stults R., 2009).

Українська дослідниця О. Петрунько визначає медіапростір як «інформаційно-психологічний простір існування й розвитку індивідуальних і колективних суб'єктів та соціальних інститутів в умовах впливу великих масивів аудіовізуальної (електронної) інформації» (Петрунько О., 2011, с. 168). Психологиня вказує на неоднозначність та різноманітність складників сучасного медіапростору.

О. Кузьмін зазначає, що «медіасередовище можна в загальному вигляді визначити як простір, в якому формується, поширюється й відтворюється за допомогою масових комунікацій, засобів масової інформації культура інформаційного суспільства» (Кузьмін О., 2011, с. 4). Тобто медіасередовище ототожнюється з простором. Л. Карпова, С. Грицай у контексті досліджень комунікацій окреслюють такий важливий структурний компонент медіапростору, як медіадіяльність, що становить його практичну основу (Карпова Л., 2011; Грицай С., 2012). В останніх наукових розвідках набуває поширення теорія комплексних систем. Так, на переконання Т. Запорожець, медіапростір — це середовище, «в якому й завдяки якому виробляється, існує, циркулює, обертається інформація» (Запорожець Т., 2014). Дослідниця підкреслює, що медіа стають середовищем нових форм соціальної інтеграції.

Таким чином, аналіз вищезначеного дає змогу констатувати, що в роботах наукової спільноти спостерігаються дещо різні підходи до визначення сутності понять «медіасередовище», «медіапростір». Пропонуючи характеристику низки компонентів медіапростору, деякі вчені обмежуються лише засобами масової інформації. Проте

в певних роботах окреслюється суттєво ширший перелік медіа. Тож нами не знайдено усталеного визначення змісту досліджуваних понять і чіткої теоретичної моделі, яка б зумовлювала їх тотожність чи розбіжність. Ці терміни прийнято вважати синонімами, й часто для уникнення тавтології одне поняття замінюється іншим.

Результати аналізу вищезначених наукових робіт вітчизняних та зарубіжних авторів дають змогу констатувати, що медіапростір — це простір діяльності сукупності індивідуальних, колективних суб'єктів, соціальних інституцій в умовах вироблення, існування, циркуляції аудіовізуальної (електронної) інформації. Сучасний медіапростір — це телебачення (ефірне, кабельне, супутникове тощо), радіо, друковані засоби масової комунікації, кіно й відео, DVD, CD-ROMи, електронна пошта, комп'ютерні канали й простір Інтернет тощо.

Слід зазначити, що в сучасних закладах дошкільної освіти є певні особливості організації медіапростору. У контексті наповненості інформаційного середовища він може розглядатися на двох рівнях:

- на рівні закладу дошкільної освіти: створення інтернет-сайту закладу дошкільної освіти; ведення його документації; створення електронних баз інформативної, довідкової, професійної літератури; ведення електронної переписки, обмін інформацією; наповнення діяльності педагогів і дітей у музичній, фізкультурній залах, медичної сестри й дошкільників у медичному кабінеті; створення системи спілкування з педагогічною спільнотою через Skype, сервіси Google (blogspot) — блог закладу дошкільної освіти в інформаційному просторі; інформаційні стенди, плакати, буклети (діяльність за межами своєї установи) тощо;
- на рівні будь-якої групи закладу дошкільної освіти: відображення на електронних носіях планування всієї роботи педагога; використання комп'ютерного обладнання для організації й проведення різних видів діяльності дітей дошкільного віку; використання різних видів друкованих видань (журналів, книг, газет тощо), теле- та аудіозасобів медіа; застосування інформаційних стендів (консультації для батьків тощо).

На засадах вищезначеного нами було визначено сутність основного поняття дослідження «готовність педагогів до використання медіапростору в освітньому процесі закладу дошкільної освіти», яку ми розглядаємо як цілісну інтегративну, досить вкладну за змістом якість особистості, що являє собою сукупність ціннісних орієнтацій, мотивів, знань, умінь, навичок, особистісно-професійних якостей, які зумовлю-

ють ефективність застосування медіапростору в освітньому процесі закладу дошкільної освіти.

Важливою метою педагогічної системи в умовах закладу вищої педагогічної освіти є сформованість досліджуваної готовності як результату підготовки майбутніх вихователів до використання медіапростору в освітньому процесі закладу дошкільної освіти.

Водночас на підставі аналізу сучасного стану освітнього процесу в умовах закладу дошкільної освіти можна зробити невтішні висновки стосовно дефіциту в багатьох педагогів готовності до використання медіапростору. На жаль, незважаючи на певну популярність термінів «медіа», «медіаграмотність», «медіакультура», «медіапростір» серед широкого загалу педагогів, ці поняття асоціюються суто із комп'ютерною технікою. Фахівці часто не знають вимог щодо застосування сучасних медіа в освітньому процесі. Не реалізуються умови ефективного використання медіапростору: спеціальний добір різноманітних медіазасобів; визначення їх місця та кількості в певних видах освітньої діяльності; педагогічно доцільний відбір форм, методів, прийомів роботи з медіа, які сприятимуть ефективному розвитку особистості дитини, тощо. Отже, спостерігається неузгодженість між особливостями підготовки майбутніх педагогів в умовах університетського педагогічного навчання до використання медіапростору в освітньому процесі закладу дошкільної освіти та рівнем їхньої готовності до вирішення означеної проблеми у повсякденній практиці освітньої діяльності.

Вивчення навчальних планів підготовки майбутніх педагогів у галузі дошкільної освіти в низці вітчизняних університетів проводилося з метою визначення наявності дисциплін медіаосвітнього спрямування. Аналіз результатів дослідження дав змогу отримати таку інформацію: Львівський національний університет імені Івана Франка — навчальна дисципліна «Технології організації освітнього процесу в закладах дошкільної освіти»; Волинський національний університет імені Лесі Українки — навчальна дисципліна «Освітні інформаційно-комунікаційні технології»; Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія імені Тараса Шевченка — навчальна дисципліна «Комп'ютерні технології в роботі з дітьми»; Маріупольський державний університет — навчальна дисципліна «Комп'ютерні системи та технології»; Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини — навчальна дисципліна «Інноваційні технології в дошкільній освіті»; Київський університет імені Бориса Грінченка — навчальна дисципліна «Інформатична та технологічна освіта з методикою навчання».

Результати аналізу навчальних планів засвідчили відсутність спеціально розробле-

них навчальних дисциплін, реалізація змісту яких спрямована на безпосереднє формування готовності майбутніх педагогів до використання медіа в умовах закладу дошкільної освіти. При цьому слід відмітити, що навчальні плани містять дисципліни, які спрямовані на підготовку майбутніх фахівців дошкільної освіти до використання ІКТ. Проте за змістовним наповненням вони не зовсім відповідають вимогам щодо формування готовності майбутніх педагогів до використання медіапростору в освітньому процесі закладу дошкільної освіти. Крім того, кількість відведених годин для вивчення теоретичного змісту дисциплін часто переважає над часом, який надається для практичного оволодіння уміннями, навичками, що забезпечують безпосередню практичну готовність майбутнього педагога до використання медіапростору в професійній діяльності. Також слід відзначити, що вказані дисципліни розміщено переважно у вибіркових частинах навчальних планів, а не в обов'язкових.

Опрацювання змісту робочих програм означених навчальних дисциплін зумовило можливість узагальнити сутність їх цілей і завдань. Так, результати аналізу узагальнення цілей вивчення навчальних дисциплін свідчать про їх спрямованість на: ознайомлення студентів з актуальними питаннями використання засобів інформатики й комп'ютерної техніки в галузі дошкільної освіти; формування в майбутніх фахівців у галузі дошкільної освіти сучасного рівня інформаційної культури; набування практичних навичок застосування сучасних технологій обробки інформації за допомогою комп'ютерних систем; становлення здатності працювати з джерелами наукової та навчальної інформації; формування в студентів розуміння основ комп'ютеризації діяльності, сучасного інформаційного забезпечення; формування системи знань, умінь, зорієнтованих на проведення інформаційної роботи з використанням прикладного програмного забезпечення тощо.

Узагальнення змісту завдань навчальних дисциплін дає змогу констатувати спрямованість останніх на формування й закріплення знань студентів у сфері використання інформаційних технологій і систем, їх інформаційного та програмного забезпечення в галузі дошкільної освіти; вивчення універсальних пакетів програм; формування знань у сфері локальних і глобальних мереж; освоєння методики й технологій автоматизованої обробки даних; вивчення принципів побудови інформаційних систем; засвоєння технології діяльності в мережі «Інтернет».

Результати вивчення змісту робочих програм також дають можливість стверджувати про наявність тільки окремих тем медіаосвітнього спрямування.

Висновки та перспективи подальших досліджень. У межах дослідження визначено актуальність підготовки майбутніх педагогів до використання медіапростору в галузі дошкільної освіти. Уточнено сутність поняття «медіапростір». Визначено зміст основного поняття дослідження «готовність педагогів до використання медіапростору в освітньому процесі закладу дошкільної освіти». Вивчено стан формування досліджуваної

готовності майбутніх педагогів у галузі дошкільної освіти в умовах університетського педагогічного навчання. На основі аналізу освітньої діяльності педагогів розглянуто особливості їхньої готовності до використання медіапростору в освітньому процесі закладів дошкільної освіти. Подальшого вивчення потребує вдосконалення освітнього процесу з формування досліджуваної готовності майбутніх педагогів в умовах закладу вищої освіти.

ДЖЕРЕЛА

1. Грицай С.В. Зміст і структурні складові поняття «медіа-діяльність». *Освіта регіону*. 2012. № 1. URL: <http://www.social-science.com.ua> (дата звернення: 20.02.2021).
2. Запорожець Т.М. Медійний простір як середовище зародження інфолюдності. URL: http://ippo.org.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=2180&temid=41 (дата звернення: 20.02.2021).
3. Карпова Л.Г. Суть поняття «середовище». *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школі*. 2011. Вип. 16. С. 109–117. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/pfto/2011_16/files/P1611_17.pdf (дата звернення: 20.02.2021).
4. Кузьмін А.М. Категорія «медіасреда» і її зміст на сучасному етапі розвитку суспільства. *Медіаскоп: ел. науч. журн.* 2011. № 1. URL: <http://mediascope.ru/node/765> (дата звернення: 20.02.2021).
5. Петрунько О.В. Діти і медіа: соціалізація в агресивному медіасередовищі: моногр. 2-ге вид. Ніжин: Аспект-Поліграф, 2011. 480 с.
6. Kellner D., Share J. Critical Media Literacy, Democracy, and the Reconstruction of Education. D. Macedo, S.R. Steinberg eds. *Media Literacy*. New York: Peter Lang Publishing. 2007. P. 3–23.
7. Masterman L. A Rational for Media Education. Kubey R. eds. *Media Literacy in the Information Age*. New Brunswick (USA) and London (UK). Transaction Publishers. 1997. P. 41–49.
8. Palamar S., Vaskivska H., Nazarenko L., Nezhyva L., Korniienko I., Terekhov S. Psychocultural Training of Senior Pupils to Adequely Perceive the Media Space Challenges. *Wiadomości Lekarskie*. Vol. LXXIII, ISSUE 11, November 2020. P. 2515–2523.
9. Stults, Robert. Media Space, After 20 Years. *Computer Supported Cooperative Work*. Woodstock, 2009. P. 233–259.

REFERENCES

1. Hrytsai, S. V. (2012). Zmist i strukturni skladovi poniattia "media-dialnist" [The Content and the Structural Components of the Concept of "Media Activity"]. *Osvita rehionu, № 1* [in Ukrainian]. <http://www.social-science.com.ua>
2. Zaporozhets, T. M. Mediinyi prostir yak seredovyshe zarodzhennia infoludyny [Media Space as an Environment for the Origin of the Info Human] [in Ukrainian]. http://ippo.org.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=2180&temid=41
3. Karpova, L. H. (2011). Sut poniattia "seredovyshe" [The Essence of the Concept of "environment"]. *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkoli, Vyp. 16*, pp. 109–117 [in Ukrainian]. http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/pfto/2011_16/files/P1611_17.pdf
4. Kuzmin, A. M. (2011). Kategoriyia "mediasreda" i yeio sodержanie na sovremennom etape razvitiia obshchestva [The Category of "media environment" and Its Content at the Present Stage of Development of Society]. *Mediascope: el. nauch. zhurn., № 1* [in Russian]. <http://mediascope.ru/node/765>
5. Petrunko, O. V. (2011). Dity i media: sotsializatsiia v ahresyvnomu mediaseredovyshechi [Children and Media: socialization in an aggressive media environment]. Monohrafiia, 2-he vyd., Nizhyn: Aspekt-Polihraf, 480 [in Ukrainian].
6. Kellner, D., Share, J. (2007). Critical Media Literacy, Democracy, and the Reconstruction of Education. D. Macedo, S. R. Steinberg (eds.) *Media Literacy*, New York: Peter Lang Publishing, pp. 3–23 [in English].
7. Masterman, L. (1997). Rational for Media Education. Kubey R. (eds.), *Media Literacy in the Information Age*, New Brunswick (USA) and London (UK). Transaction Publishers, pp. 41–49 [in English].

8. Palamar S., Vaskivska H., Nazarenko L., Nezhyva L., Korniienko I., Terekhov S. (2020). Psychocultural Training of Senior Pupils to Adequately Perceive the Media Space Challenges. *Wiadomości Lekarskie*, Vol. LXXIII, ISSUE 11, November 2020, pp. 2515–2523 [in English].
9. Stults, Robert (2009). Media Space, After 20 Years. *Computer Supported Cooperative Work*. Woodstock, pp. 233–259 [in English].

Пономаренко Т., Кузина О.

ПОДГОТОВКА БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ К ИСПОЛЬЗОВАНИЮ МЕДИАПРОСТРАНСТВА В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОЦЕССЕ УЧРЕЖДЕНИЙ ДОШКОЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

В статье определена актуальность подготовки будущих педагогов к использованию медиапространства в образовательном процессе учреждения дошкольного образования. Уточнена сущность важного для исследования понятия «медиапространство». Определено содержание основного понятия исследования «готовность педагогов к использованию медиапространства в образовательном процессе учреждения дошкольного образования». На основе анализа учебных планов и рабочих программ учебных дисциплин ряда отечественных университетов изучено состояние формирования исследуемой готовности будущих педагогов в области дошкольного образования в условиях университетского педагогического обучения. На основе анализа образовательной деятельности педагогов изучены особенности их готовности к использованию медиапространства в образовательном процессе учреждений дошкольного образования. Определена необходимость дальнейшего совершенствования образовательного процесса по формированию готовности будущих педагогов к использованию медиапространства в образовательном процессе учреждений дошкольного образования и оптимизации самостоятельной деятельности студентов с целью эффективного развития исследуемого профессионального качества.

Ключевые слова: *готовность, заведение дошкольного образования, будущие педагоги, медиапространство, образовательный процесс, профессиональная подготовка.*

T. Ponomarenko, O. Kuzina

PREPARATION OF FUTURE TEACHERS FOR USING MEDIA SPACE IN THE EDUCATIONAL PROCESS OF PRESCHOOL EDUCATION INSTITUTION

The study identifies the relevance of effective professional training of future teachers in the field of preschool education, in particular, the preparation for using media space in the educational process of preschool education institution. The content of one of the main concepts of the study — “media space”, which is defined by us as the space of a set of individual, collective entities, social institutions in the production, existence, circulation of audiovisual (electronic) information, is clarified. Modern media space includes television (terrestrial, cable, satellite, etc.), radio, printed media, movies and videos, DVDs, CD-ROMs, e-mail, computer channels and the Internet. The content of the basic concept of the study “readiness of teachers for using the media space in the educational process of preschool education institution”, which we consider as a holistic integrative, rather embedded in content personality quality, which is a set of values, motives, knowledge, skills, personal professional qualities that determine the effectiveness of the use of media space in the educational process of preschool education institution. The peculiarities of the organization of media space in the conditions of preschool education institution are outlined. On the basis of the analysis of curricula and work programs of educational disciplines of a number of Ukrainian universities, the state of formation of researched readiness of future teachers in the field of preschool education in the conditions of university pedagogical training is investigated. Based on the analysis of the educational activities of teachers of preschool education, the features of their readiness regarding the use of media space in the educational process of preschool education have been studied. The need for further improvement of the educational process to form the readiness of future teachers to use the media space in the educational process of preschool education institution and optimize their independent activities in order to effectively develop the studied professional quality.

Key words: *readiness, preschool educational institution, future teachers, media space, educational process, professional training.*

Стаття надійшла до редакції 11.03.2021 р.

Прийнято до друку 21.03.2021 р.